

การพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชน ตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

Strategies Development for Strengthen Community Health of Viriyabaramee Agriculture Network, NongChik, Borabue, Mahasarakham

สิทธิพงศ์ คำเจริญ¹
อวยชัย วัฒนา²
ประภัศร ปรีเอี่ยม³

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์ และสภาพปัญหาจากการทำการเกษตรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) สร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชน 3) ทดลองใช้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชน กระบวนการดำเนินการแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคามที่ได้รับการคัดเลือกจากเกณฑ์จำนวน 398 ครอบครัว เก็บข้อมูลโดยแบบสำรวจสถานการณ์และปัญหาการทำการเกษตรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการปลูกพืชผักกินเองทำให้สุขภาพดีไม่ได้รับสารพิษ การเลี้ยงสัตว์สามารถขยายกิจการให้ใหญ่โตเจริญรุ่งเรืองได้และการมีภาระหนี้สินเกิดจากค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ระยะที่ 2 ใช้วิธีการวิจัย

เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประเมินความเที่ยงตรงโครงสร้างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน แก้ไขปรับปรุงแล้วจัดประชุมสัมมนาผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อรับรองหลักสูตร ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมีความเหมาะสมรายข้ออยู่ในระดับเห็นด้วย ($\bar{X} = 3.86$ SD. = 0.09) โดยรวมสอดคล้องมีค่า IOC = 0.64 ทำให้ได้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชน มีการพัฒนาทั้งหมด 5 ด้าน ระยะที่ 3 ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และมีการทำการวิจัยเชิงการทดลองและเปรียบเทียบ ผลกลุ่มทดลองได้แก่ ผู้นำเกษตรกรในตำบลหนองจิก จำนวน 30 คนพบว่า หลังการฝึกอบรมผู้นำเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจ มีเจตคติ และพฤติกรรมทำการเกษตรตามปัจจัยทั้ง 5 ด้าน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : การพัฒนาผู้นำ, การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกร, เครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมี, การส่งเสริมสุขภาพชุมชน

¹ ปรัชญาคุณศึกษิตสาขานวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

² ดร. สาขานวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

³ รองศาสตราจารย์ ดร. สาขานวัตกรรมการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ABSTRACT

This research aimed to 1) study the predicament and problems of agriculture in Nongchik, Borabue district, Mahasarakham province from the past to the present, 2) make the developing of diligence virtues agriculturists leaders for healthy life course , 3) implement the developing of diligence virtues agriculturists leaders for healthy life course. The research procedures were divided into 3 stages. In the first stage, this is the quantitative research. The samples consisted of 398 agriculturists families. The research instruments were questionnaires and descriptive analyzing to explain the information. The statistics used were mean, percentage and standard deviation. The most agriculturists found planting their own vegetables can cause the good health without the toxins. Those have average score in the level. In the animal husbandry, the agriculturists found husbandry can be expanded to the greater prosperity. In the second stage used the quantitative research and the qualitative research. The curriculum evaluated the accuracy in the structure by 5 experts and connoisseurship by 5 experts for support the curriculum. There had the suitability value for each topic in the agreeable level from consideration of experts ($\bar{X} = 3.86$ SD. = 0.09) with IOC = 0.64. The developing of diligence virtues agriculturist's leaders for healthy life course have 5 parts. In the third stage used the quantitative research, the qualitative research and used the experiment research for compared the result. The experimental groups were the agriculturist's leaders in Nongchik sub-district with 30 persons. The research results showed that knowledge, the attitude and the practice of the diligence virtues agriculturist's leaders for healthy life

Keywords : Leadership development, Network agriculturist's development, Network diligence virtues agriculturists, Healthy communities' encouragement

บทนำ

การพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เป็นนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่ให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์ การพัฒนาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) และการประเมินครั้งแผน 11 ปี 2557 ยุทธศาสตร์ที่ 2 คือการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้เอื้อต่อการพัฒนาคน โดยส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในชุมชน และ ยุทธศาสตร์ที่ 3 เพิ่มศักยภาพทางการเกษตรให้คงไว้ซึ่งความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ สร้างความมั่นคงด้านอาหารและส่งเสริมพฤติกรรมบริโภคอย่างเหมาะสม และยุทธศาสตร์ที่ 6 จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนโดยมุ่ง

พัฒนาองค์ความรู้เครื่องมือและชุมชน ในการบริหารจัดการเพื่อให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ โดยมุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเริ่มศึกษาที่ ชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม จากการศึกษาท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชน พบว่า พื้นที่ชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักโดยมีพื้นที่เกษตรทั้งหมด 24,277 ไร่ และจำนวนประชากรที่ประกอบอาชีพ เกษตรกรจำนวน 4,622 คน โดยมีการปลูกข้าว จำนวน 2,357 ราย ปลูกมัน จำนวน 1,246 ราย และปลูกอ้อย จำนวน 1,076 ราย (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิก, 2558) สถานการณ์ในท้องถิ่น พบว่า ผู้คนใช้ความผูกพันในระบบเครือญาติเป็นพลังขับเคลื่อนสังคม เริ่มมี

ความเป็ยงเบนคุณค่าที่แท้จริงของความผูกพัน เครือญาติกลายเป็นโจทย์ของการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของคนเฉพาะกลุ่มเครือญาติตกเป็นจำเลยของสังคม จึงมีแนวคิดฟื้นฟู คุณค่าแห่งเครือญาติให้เป็นเครือข่ายงานพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้หลักธรรม วิริยะบารมี เป็นแนวประยุกต์และเคลื่อนตัวภายใต้ เครือข่ายวิริยะบารมีในพื้นที่ชุมชนหนองจิก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558

จากการศึกษาสถานการณ์ในพื้นที่ท้องถิ่น ทำให้ค้นหาและพบกลยุทธ์ในการพัฒนาผู้นำในท้องถิ่นได้ จึงกำหนด “พื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชน” เป็นสถานที่จัดอบรมให้คนในชุมชน โดยจัดตั้ง “เครือข่ายวิริยะบารมี” เพื่อเป็นพื้นที่บ่มเพาะความรู้ชุมชนศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้ของคนทุกช่วงวัย บนกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้ความถูกต้องและเป็นธรรมพัฒนากระบวนการและส่งเสริมศักยภาพและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน โดยกระบวนการบ่มเพาะความรู้อยู่บนรากฐานของระบบเครือญาติ เป็นการศึกษาสถานการณ์ ในพื้นที่เป็นตัวตั้งโดยคำนึงถึงภูมิสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ให้มีทิศทางการพัฒนาบนฐานความคิดด้านสังคม ทฤษฎาการธรรมชาติและวิถีชีวิต เป็นหลักการพัฒนาชุมชนแบบผสมผสานอย่างต่อเนื่องระหว่างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักพุทธธรรมและการจัดการความรู้ (ประภัสสร ปรีเอี่ยม, : 2556) “การพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน” สามารถปรับเปลี่ยนสภาพปัญหาของชุมชนตำบลหนองจิก ใช้การพัฒนาผู้นำที่เกิดจากผูกพันในการสร้างเครือข่ายของชุมชนโดยอาศัย เครือญาติ และบารมีระดับครัวเรือน ชุมชน เป็นเครือข่ายเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เพื่อประเมินความเสี่ยง และสร้างความมั่นคงของผู้คน เครือญาติ และสังคม ตลอดจนให้ความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายที่มีมั่นคงสามารถตอบโจทย์ ต่อชุมชนจนกลายเป็นชุมชนที่มีสุขภาวะดีทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และภูมิปัญญา ส่งผลให้เกิดพลังของชุมชนที่จะเป็นตัวอย่างขับเคลื่อนให้เกิดขึ้นในชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา สถานการณ์ และสภาพปัญหาจากการทำการเกษตรในตำบลหนองจิก อำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคาม

3. เพื่อทดลองใช้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคาม

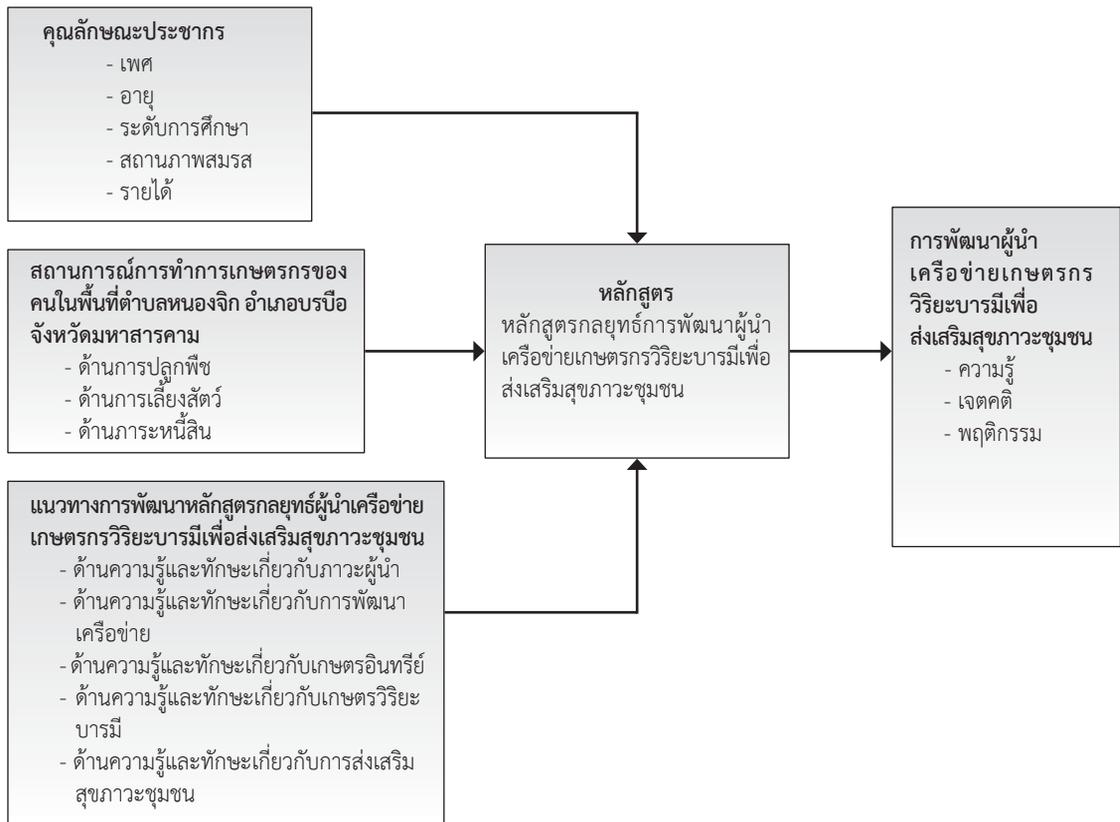
สมมติฐานของการวิจัย

ผู้นำเกษตรกรที่เข้ารับการฝึกอบรม โดยใช้การพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน มีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมด้านการทำการเกษตรเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีและด้านสุขภาวะชุมชนเพิ่มมากขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

การพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคาม ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยตามพื้นที่กลุ่มเป้าหมายและเนื้อหา ดังนี้ ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ 1) พื้นที่เรียนรู้นวัตกรรม ได้แก่ ชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 20 หมู่บ้าน 2) พื้นที่ขับเคลื่อนนวัตกรรม ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครเกษตรกรที่อาศัยในบ้านเหล่าโพธิ์ - โพธิ์ทอง อำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 30 ครอบครั้ว ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ เนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรมได้จากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากการสำรวจความเห็นและจัดเวทีระดมความคิดเห็นผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน ประกอบด้วยเนื้อหาต่าง ๆ 5 ด้านคือ ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่าย ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับการเกษตรวิริยะบารมี ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิด

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา ดำเนินการโดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ศึกษา สถานการณ์ และสภาพปัญหาจากการทำการเกษตรในตำบลหนองจิก อำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร คือ ชาวบ้าน ผู้นำผู้นำเกษตรกรชุมชนตำบลหนองจิกอำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคาม
2. กลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มประชากรในการตอบแบบสอบถาม คือ ผู้นำชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 20 หมู่บ้านรวม 398 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ แบบสำรวจสถานการณ์และสภาพปัญหาจากการทำการเกษตรในตำบลหนองจิก อำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคาม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นแบบสำรวจที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาจากงานวิจัยของรัตติกรณัง จงวิศาล (2549 : 71) แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ลักษณะทางประชากร ตอนที่ 2 แบบสำรวจสถานการณ์และปัญหาจากการทำการเกษตรในตำบลหนองจิก อำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคามโดยมีด้านการปลูกพืชผัก ด้านการเลี้ยงสัตว์ ด้านภาระหนี้สินแบ่งเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับตอนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสำรวจสถานการณ์และสภาพปัญหาจากการทำการเกษตรในตำบลหนองจิก อำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้แก่ สํารวจสถานการณ์และสภาพปัญหาจากการทำการเกษตรในตำบลหนองจิก อำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคาม ส่วนแบบสำรวจสถานการณ์และสภาพปัญหาจากการทำการเกษตร ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจความคิดเห็นจากชาวบ้านตำบลหนองจิก อำเภอประโคนชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยรวบรวมข้อมูล ผ่านผู้นำชุมชนทั้ง 20 หมู่บ้านเป็นการสำรวจข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลทั้งสิ้นประมาณ 2 สัปดาห์และติดตามแบบสอบถามอีก 2 สัปดาห์ รวมระยะเวลาในการเก็บข้อมูลทั้งสิ้นประมาณ 4 สัปดาห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสำรวจสถานการณ์และสภาพปัญหาจากการทำการเกษตรในตำบลหนองจิกอำเภอบรือ จังหวัดมหาสารคาม ตรวจสอบความสมบูรณ์และถูกต้องของแบบสำรวจ กำหนดรหัสและตรวจให้คะแนนแบบสำรวจเป็นรายข้อตามเกณฑ์การให้คะแนน กำหนด (ยูท โภชวรรณ , 2551: 46) นำค่าเฉลี่ยที่ได้ไปเทียบกับเกณฑ์แปลความหมายค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2543 : 100) คะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมตั้งแต่ 3.41 ขึ้นไป ถือว่าความจำเป็นจะนำไปสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกร วิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนชุมชนได้

การวิจัยระยะที่ 2 การสร้างและพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอบรือ จังหวัดมหาสารคาม

กลุ่มเป้าหมาย

การประเมินหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนเป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้แก่ รศ.ดร.สุทธิพงศ์ หกสุวรรณ รศ.ดร.ฉลาด จันทรมบัติ ดร.นรภัทร น้อยหลบลู รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ และ ดร.เสฐียรพงศ์ ศิวินา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการสร้างและพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของร่างหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับผู้เชี่ยวชาญ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบร่างหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งผู้วิจัยสร้างและพัฒนาจากแบบประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของร่างหลักสูตรฝึกอบรมของข้อเพชร เบ้าเงิน (2552) แบ่งเป็น 4 ตอน คือ ลักษณะทางประชากร ตอนที่ 2 แบบประเมินความเหมาะสม ตอนที่ 3 แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน ทั้ง 5 ด้าน ตอนที่ 4 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การกำหนดวัตถุประสงค์ของการสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอบรือ จังหวัดมหาสารคาม การกำหนดวัตถุประสงค์ของการสร้างหลักสูตรเพื่อพัฒนาเครือข่ายวิริยะบารมีเป็นขั้นตอนที่ต้องทำต่อเนื่องจากการหาความจำเป็นในการสร้างหลักสูตร ซึ่งก่อนที่จะกำหนดวัตถุประสงค์ของการสร้างหลักสูตร เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ให้เอื้ออำนวยเป็น

ประโยชน์ต่อการฝึกอบรมมากขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยการนำค่าเฉลี่ยความเหมาะสมที่คำนวณได้ไปเทียบกับเกณฑ์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ซึ่งความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 3.41 ขึ้นไป ถือว่าร่างหลักสูตรฝึกอบรมมีความเหมาะสมตามที่กำหนด (ยูท โภชวรรณ, 2551: 46) ถ้าดัชนีความสอดคล้องมากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าเนื้อหาต่างๆ ในร่างหลักสูตรมีความสอดคล้องอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้

การวิจัยระยะที่ 3 การวิจัยขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมและการประเมินผลการดำเนินการ เป็นการนำหลักสูตรฝึกอบรมที่ได้รับการตรวจสอบและปรับปรุงแล้ว ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในสถานการณ์จริง โดยใช้กระบวนการวิจัยกึ่งทดลอง

กลุ่มเป้าหมาย

คือ กลุ่มผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนตำบลหนองจิก ได้จากผู้นำเกษตรกรตำบลหนองจิกอำเภอบรือ จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้ผ่านการคัดเลือกตามเกณฑ์ จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ แบบวัดเจตคติและแบบวัดพฤติกรรมกรรมการทำการเกษตรแบบเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน เป็นแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้น ซึ่งแบบวัดแบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรโดยใช้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน ตอนที่ 2 แบบวัดเจตคติต่อการทำการเกษตรแบบเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ ตอนที่ 3 แบบวัดพฤติกรรมกรรมการทำการเกษตรแบบเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้วิธีการจัดเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบทดสอบความรู้ เจตคติและพฤติกรรมกรรมการทำการเกษตรของคนในชุมชนโดยเก็บแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรของคนในชุมชน ตรวจสอบให้คะแนนแบบทดสอบความรู้กรรมการทำการเกษตรของคนในชุมชนเป็นรายข้อตามเกณฑ์การให้คะแนนที่กำหนดเก็บแบบวัดเจตคติเกี่ยวกับการทำการเกษตรของคนในชุมชนเก็บแบบวัดพฤติกรรมกรรมการทำการเกษตรของคนในชุมชน ตรวจสอบ

ให้คะแนนพฤติกรรมการทำการเกษตรของคนในชุมชนเป็นรายชื่อ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด
2. ความจำเป็นในการสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชนแบบประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของร่างหลักสูตรและแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรแบบเครือข่ายวิริยะบารมีใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการทำเกษตรแบบเครือข่ายวิริยะบารมีก่อนและหลังการฝึกอบรม สถิติที่ใช้ ได้แก่ สถิติทดสอบที (t-test)

ผลการวิจัย

สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ศึกษา สถานการณ์ และสภาพปัญหาจากการทำการเกษตรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาจากการทำการเกษตรในตำบลหนองจิก อำเภอกระบุรี จังหวัดมหาสารคาม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่า ด้านการทำการเกษตร จากทั้งหมด 20 หมู่บ้าน เกษตรกรมีที่ดินเป็นของตนเอง 1 – 10 ไร่ ร้อยละ 50 และมีที่ดินมากกว่า 10 ไร่ ร้อยละ 50 จำนวนที่ดินที่ใช้ในภาคเกษตรส่วนใหญ่มีที่ดิน 1 – 10 ไร่ ร้อยละ 56.78 ซึ่งไม่ได้เช่ามีที่ดินสำหรับทำการเกษตรร้อยละ 89.45 เกษตรกรปลูกข้าวร้อยละ 83.17 ทำสวนร้อยละ 89.56 ทำไร่ร้อยละ 68.67 ด้านรายได้ทางภาคเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 4,091.07 บาท ต่อเดือน รายได้จากนอกภาคเกษตรเฉลี่ยเดือนละ 5,693.15 บาท และรายจ่ายของครัวเรือนเฉลี่ยเดือนละ 5,751.44 บาท ด้านการปลูกพืชเกษตรกรมีความเห็นว่าการปลูกพืชผักกินเองทำให้สุขภาพดีไม่ได้รับสารพิษมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากมีค่า 3.53 ด้านการเลี้ยงสัตว์ มีความเห็นว่าการเลี้ยงสัตว์สามารถขยายกิจการให้ใหญ่โตเจริญรุ่งเรืองได้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง มีค่า 3.13 ด้านภาระหนี้สิน เกษตรกรความเห็นส่วนใหญ่ว่าการมีภาระหนี้สินเกิดจากค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางมีค่า 3.47 และ แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชน พบว่า ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับภาวะผู้นำค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องผู้นำทำให้เกิดทักษะเกี่ยวกับผู้นำมีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมากมีค่า 3.62 ด้านความรู้และทักษะเกี่ยว

กับการพัฒนาเครือข่าย พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือควรมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านการพัฒนาผู้นำให้กับผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากมีค่า 3.84 ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ พบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการทำเกษตรอินทรีย์ควรเริ่มจากการมีความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากมีค่า 3.54 ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับเกษตรวิริยะบารมี พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการลงเยี่ยมแปลงเกษตรกรของเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีทำให้เกิดกำลังใจในการทำการเกษตรของสมาชิก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากมีค่า 3.71 ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพชุมชน พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมี สามารถส่งเสริมสุขภาพของชุมชนได้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก มีค่า 3.61

2. สร้างและพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชน

การสร้างและพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอกระบุรี จังหวัดมหาสารคาม ดำเนินการระหว่างวันที่ เมษายน – พฤษภาคม 2559 ใช้เวลา 2 เดือนโดยเป็นแบบสอบถามเพื่อหาความเหมาะสมในการสร้างหลักสูตรจากเกษตรกรและแบบประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องของหลักสูตรฝึกอบรมโดยผู้เชี่ยวชาญดังนี้

จากการสำรวจแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชนจากเกษตรกร พบว่า ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องผู้นำทำให้เกิดทักษะเกี่ยวกับผู้นำ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมากมีค่า 3.62 ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่าย พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือควรมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านการพัฒนาผู้นำให้กับผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากมีค่า 3.84 ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการทำเกษตรอินทรีย์ควรเริ่มจากการมีความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากมีค่า 3.54 ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับเกษตรวิริยะบารมีพบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการลงเยี่ยมแปลงเกษตรกรของเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีทำให้เกิดกำลังใจในการทำการเกษตรของสมาชิก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากมีค่า 3.71 ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพชุมชนพบว่าค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมี สามารถส่งเสริมสุขภาพของชุมชนได้

มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก มีค่า 3.61 ส่วนความคิดเห็นด้านอื่น ๆ พบว่า อยากให้หลักสูตรมีการปรับใช้อย่างจริงจังในตำบลหนองจิก อยากให้มีการนำเอาพลังงานแสงอาทิตย์มาประยุกต์ใช้ในครัวเรือน และอยากให้มีการสนับสนุนการใช้ปุ๋ยชีวภาพเพิ่มมากขึ้น

ประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องโดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งพบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของ โครงสร้างหลักสูตรโดยรวมและรายชื่อทุกข้ออยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$ SD. = 0.47) ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความ สอดคล้องของหลักสูตรโดยรวมและรายชื่อทุกข้อมีความสอดคล้อง กัน (IOC = 0.83) โดยมีการพัฒนาทั้งหมด 5 ด้าน คือ 1) ด้าน ความรู้และทักษะเกี่ยวกับภาวะผู้นำ 2) ด้านความรู้และทักษะ เกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่าย 3) ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับ เกษตรอินทรีย์ 4) ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับเกษตรวิริยะ บารมี 5) ด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพชุมชน

3. การทดลองใช้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกร วิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชน

การทดลองใช้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกร วิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ดำเนินการระหว่างเดือน มิถุนายน – ตุลาคม 2559 ใช้เวลา 5 เดือนกระบวนการวิจัยทั้งหมดลอง กับสมาชิกผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมี 30 คน โดยใช้เอกสาร 3 ชุดคือ 1) หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่าย เกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม 2) ชุดกิจกรรมและสาระ ความรู้ 3) คู่มือวิทยากรโดยสรุปผลการทดลองดังนี้

ด้านความรู้ความเข้าใจ ผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมี มีคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำ สมาชิกเครือข่าย ผู้นำเกษตรกรวิริยะบารมี มีคะแนนความรู้เกี่ยวกับเรื่องผู้นำ เครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชนหลังการ ฝึกอบรมเพิ่มขึ้น จำนวน 19 ข้อ แต่ไม่แตกต่างกัน จำนวน 11 ข้อ

ด้านเจตคติ ผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีมีเจตคติ ต่อการทำเกษตรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชนโดยรวม หลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้น ($p\text{-value} < 0.05$)

ด้านพฤติกรรม ผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีมี พฤติกรรมและทักษะการทำเกษตรเครือข่ายวิริยะบารมีเพื่อ ส่งเสริมสุขภาพชุมชน โดยรวมหลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นจากก่อน ฝึกอบรม ($p\text{-value} < 0.05$)

กล่าวโดยสรุป ผลการทดลองใช้หลักสูตรพัฒนาผู้นำเครือ ข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลหนองจิก

อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีผลทำให้ผู้นำ เครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมี มีความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และ พฤติกรรมเกี่ยวกับการทำการเกษตรเพิ่มมากกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

1 ศึกษาสถานการณ์ และสภาพปัญหาจากการทำการ เกษตรในตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ในพื้นที่ชุมชนมีการปลูกพืชผักกินเอง มีการเลี้ยงและมี ภาระหนี้สินซึ่งเกิดจากค่าใช้จ่ายในครัวเรือน สอดคล้องกับ แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

2 สร้างและพัฒนาหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็น เกี่ยวกับความเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตร

หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมี เพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ จังหวัด มหาสารคาม โดยรวมและรายชื่อ ทุกข้ออยู่ในระดับมาก สอดคล้อง กับผลงานวิจัยของ บุญชม ศรีสะอาด (2533:104-106) ได้ทำการ วิจัยเรื่องรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์โดยแบ่งขั้นตอนการ ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน คือ การพัฒนารูปแบบและการทดสอบ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบ ในส่วนของการพัฒนารูปแบบ หลังจากนั้นจะเป็นขั้นตอนที่สอง คือ การนำรูปแบบ ดังกล่าวไปทดสอบและประสิทธิภาพและประสิทธิผลของรูปแบบ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สมาน อัครวงษ์ (2537:66) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษา ระดับจังหวัด โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การ ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักการและข้อมูลพื้นฐานประกอบการ สร้างรูปแบบ 2) การสร้างรูปแบบขั้นต้น 3) การประมวลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับรูปแบบ และ 4) การปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์

3. การทดลองใช้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกร วิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชน

ขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมและการประเมิน ผล ขั้นตอนนี้เป็น การนำหลักสูตรฝึกอบรมที่ได้รับการตรวจสอบ และปรับปรุงแล้ว ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในสถานการณ์จริง โดยใช้กระบวนการวิจัยทั้งหมดลองเพื่อประเมินหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อ นำข้อมูลจากการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมไปปรับปรุงหลักสูตร

ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (อายุชัย วัฒนา, 2554 : 161)

การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์งานที่ต้องการเรียนรู้ เป็นภารกิจสำคัญของการสร้างหลักสูตรผลการวิเคราะห์งานจะบอกกรอบแนวคิดของหลักสูตรว่าเนื้อหาที่จำเป็น และความเหมาะสมกับความต้องการฝึกอบรมคืออะไร เนื้อหาของหลักสูตรประกอบด้วยสิ่งใด ผู้สร้างหลักสูตรจะต้องเริ่มด้วยการประเมินความต้องการฝึกอบรม (อายุชัย วัฒนา, 2554 : 161) ด้วยการนำข้อมูลความจำเป็นในการฝึกอบรมมาศึกษาสภาพการทำงานของกลุ่มผู้อบรม สอบถามสัมภาษณ์หรือจัดเวที แล้ววิเคราะห์ความจำเป็น 3 ประเด็น คือ ปัญหาที่ต้องการให้มีการฝึกอบรมคืออะไร สาเหตุของปัญหาสามารถแก้ไขได้ด้วยการฝึกอบรมหรือไม่ และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่องานและหน่วยงานเป็นอย่างไร 2) การเลือกรูปแบบการฝึกอบรม รูปแบบการฝึกอบรมที่ได้ประโยชน์ต่อเป้าหมายของโครงการฝึกอบรมต้องตรงกับจุดประสงค์ที่จำเป็นของการฝึกอบรม ตรงกับลักษณะและงานของของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ให้ความมั่นใจแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่า เมื่อผ่านการฝึกอบรมแล้วสามารถเรียนรู้และนำไปใช้ได้จริง ซึ่งอาจจะเน้นวิชาการ เน้นประสบการณ์ เน้นการแก้ปัญหา เน้นสมรรถนะ เน้นเทคโนโลยีหรือเน้นการวิจัย โดยมีหลักการ คือ รูปแบบการฝึกอบรมต้องสอดคล้องหรือตรงกับความต้องการของหน่วยงาน สามารถแก้ปัญหาการทำงานได้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ต้องเป็นประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม การเลือกกิจกรรมการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นต้องจูงใจ สร้างเสริมการเรียนรู้ ความคิดและการแสดงออกที่สามารถช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ใหม่ในระดับที่สามารถให้ความกระจ่างชัดให้กับผู้อบรม สื่อการเรียนการสอนจะต้องเหมาะสม ทั้งนี้รวมถึงสถานที่ศึกษาดูงานที่ต้องกำหนดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม และการประเมินผลการเรียนรู้ต้องประเมินทั้ง 2 ระยะ คือ ประเมินก่อนฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรม (เสถียร แบนเหลือ, 2550 : 74)

3.1. ผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีมีคะแนนความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำ เพื่อการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนอยู่ในระดับสูงและความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำ เพื่อการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนหลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้น (p-value < .05) สอดคล้องกับข้อค้นพบของภาชิต ชนะบุญ (2543 :152)

; ธิดารัตน์ สุภาพ (2548 : 165) ; คอร์เนล (Cornell, 2007 : Abstract) ; วรุฒิ จิรสุจริตธรรม (2553 : 163-165) และ ศรีสุตมาณะ (2547 : 143) ซึ่งพบว่า หลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแล้ว ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการฝึกอบรมเป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะหรือความชำนาญ (Rothwell.1996 : 26) เกิดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับภาระงานที่ได้รับ (ยุวดี ฤชา, 2549 : 72) อันจะส่งผลให้บุคลากรแต่ละคนมีความสามารถเฉพาะตัวสูงขึ้น มีประสิทธิภาพในการทำงานส่งผลให้งานมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น (Silberman. 1998 : 1)

3.2 เจตคติต่อการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน โดยรวมหลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้น (p-value <0.05) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วัชรกร เผื่อนโซติ (2549 : บทคัดย่อ) ; เกษม จันทรแก้ว และคณะ (2549 : บทคัดย่อ) ; วรุฒิ จิรสุจริตธรรม (2553 : 163-165) ; โวลค์และซีค (Volk and Cheak. 2003) ; เฮนสัน (Henson. 2004) ; แคทเธอริน (Katherine. 2005) และ คอร์เนล (Cornell, 2007 : Abstract) ; อายุชัย วัฒนา (2554 : 166) ซึ่งพบว่า ประชาชนมีเจตคติและความตระหนักต่อการพัฒนาผู้นำเครือข่ายหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

การที่ผลออกมาเช่นนี้เนื่องมาจากก่อนการฝึกอบรมที่เน้นให้ผู้เข้าร่วมมีความรู้และความเข้าใจอย่างแท้จริงในเรื่องการทำการเกษตรวิริยะบารมีรวมถึงการตระหนักถึงที่มาของปัญหาก่อให้เกิดเจตคติ ความตระหนักที่ดีต่อการปฏิบัติงาน (ชัยยงค์ พรหมวงศ์. 2557:7)

3.3 พฤติกรรมการทำการเกษตรแบบเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน โดยรวมหลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นจากก่อนฝึกอบรม (p-value <0.001) สอดคล้องกับผลการวิจัยของสิทธิพล กลางแม (2546 : 155) ; คอร์เนล (Cornell, 2007 : Abstract) ; โวลค์และซีค (Volk and Cheak. 2003) เกษม จันทรแก้ว และคณะ (2549 : 101) ; ธิดารัตน์ สุภาพ (2548 : 137) และ วรุฒิ จิรสุจริตธรรม (2553 : 163-165) ซึ่งพบว่า ผู้นำเกษตรกรมีพฤติกรรมการทำการเกษตรแบบเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน สูงกว่าก่อนการฝึกอบรม (p-value < .001)

การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการพัฒนาหลักสูตรผู้นำการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อ

ส่งเสริมสุขภาวะชุมชน ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เน้นการพัฒนาทักษะและพฤติกรรม โดยจัดให้มีวิธีที่เหมาะสมกับการพัฒนาทักษะ เช่น การสาธิต การสอนการปฏิบัติงานและการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงาน การสอนงาน การให้ความรู้ใหม่ในการปฏิบัติงาน การปรับพฤติกรรมในการทำงานและการเรียนรู้ในวิชาที่มีลักษณะ เฉพาะ การศึกษากรณีทักษะในการค้นหาสาเหตุและการแก้ปัญหา การตัดสินใจและทักษะในการฟังการให้ทำโครงการ ทักษะในการผสมผสานความรู้เพื่อแก้ปัญหา การบริหารโครงการและความคิดสร้างสรรค์และการสร้างสถานการณ์จำลอง การวางแผน การจัดการและการแก้ปัญหา (วิบูลย์ บุญธโรกุล, 2552 : 85-88)

ข้อเสนอแนะ

จากการประเมินผลการวิจัยโดยการจัดเวทีประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ผู้เชี่ยวชาญ ประชาชนท้องถิ่น ผู้นำองค์กรประชาสังคม และผู้นำเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน ได้ข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งนี้
  - 1.1 เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในระหว่างการวิจัยควร

มีการฝึกปฏิบัติให้มากขึ้น เพื่อเพิ่มทักษะและความเชี่ยวชาญอาทิด้านการพัฒนาบุคลิกภาพและภาวะผู้นำ การพูดในที่สาธารณะ รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตร

1.2 ในระหว่างการวิจัยควรใช้สื่อให้หลากหลายรูปแบบ เอกสารคู่มือที่ใช้ประกอบการฝึกอบรมควรคำนึงถึงความชัดเจน ขนาดตัวอักษร ภาพประกอบและการใช้ภาษาต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมซึ่งส่วนมาก เป็นผู้ใหญ่

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การคัดเลือกผู้ร่วมเป็นผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีควรคัดเลือกผู้ที่มีความอดทน มีเวลา เนื่องจากหลักสูตรต้องอาศัยความวิริยะ ในการทำการเกษตร

2.2 ควรมีการเลือกใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์ผลการวิจัยให้เหมาะสมกับงานวิจัย

2.2 ควรมีการวิจัยต่อยอดขยายผลหลักสูตรการพัฒนาผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนให้ลึกซึ้ง โดยแยกย่อยวิจัยแต่ละด้านจากเนื้อหาสาระทั้ง 5 ด้าน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลต่อผู้นำเครือข่ายเกษตรกรวิริยะบารมีมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

เกษม จันทร์แก้ว. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2540.

_____.โครงการศึกษาวิจัยเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมด้านขยะมูลฝอยให้แก่ท้องถิ่น.

วิทยาลัยสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2549.

ช่อเพชร เบ้าเงิน. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ ด้านการตระหนักรู้ตนเองของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร. ปริญญาโท กศ.ด. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. 2545.

ชัยยงค์ พรหมวงศ์. “การทดสอบประสิทธิภาพชุดการสอน”.เอกสารการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา หน่วยที่ 1 - 5. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2537.

ภาษิต ชนะบุญ. การพัฒนารูปแบบการจัดฝึกอบรมสิ่งแวดล้อมศึกษาเรื่อง การจัดการน้ำเสียชุมชน สำหรับคณะกรรมการชุมชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา. มหาวิทยาลัยมหิดล. 2543.

ธิดารัตน์ สุภาพ. ความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในอำเภอบางไทรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2548.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น. 2543.

- ประภัสสร ปรีเอี่ยม. การถอดบทเรียนปฏิบัติงานหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการสาขานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. 2556.
- ยุวดี ฤชา. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนแบบที่ใช้ปัญหาเป็นหลัก. สำหรับอาจารย์พยาบาล. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต. สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2536.
- วัชรกร เผื่อนโชติ. การพัฒนาชุดฝึกอบรม เรื่องป่าชายเลน สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. 2549.
- วิบูลย์ บุญยธโรกุล. **คู่มือวิทยากรและผู้จัดการฝึกอบรม**. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์. 2545.
- วรวิมล จิรสัจจธรรม. การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะภาวะผู้นำ เยาวชนในโรงเรียนอาชีวศึกษาคาทอลิก. ปริญญาโท กศ.ด. (บริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2553.
- ศรีสุดา มานะ. กระบวนการทางสิ่งแวดล้อมศึกษาการกำจัดขยะเทศบาลตำบลพลับพลานารายณ์ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2547.
- สิทธิพล กลางแหม. การสร้างจิตสำนึกในการป้องกันไฟป่าด้วยกระบวนการทางสิ่งแวดล้อมศึกษากรณีศึกษา : ราษฎรกลุ่มเลี้ยงโคในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเขาภูหลวง ตำบลละเรียง อำเภอน้ำวางเขียว จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏพระนคร. 2546.
- เสถียร แป้นเหลือ. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำสำหรับผู้บังคับการนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. กรุงเทพฯ : ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2550.
- ยุทธ ไทววรรณ. **เทคนิคการสอนและวิธีการ**. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ. 2550.
- อวยชัย วาทะ. กลยุทธ์การพัฒนาผู้นำองค์กรชาวบ้านเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชน จังหวัดมหาสารคาม. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. 2554.
- _____. **ศิลปะการพูดเพื่อการประชาสัมพันธ์**. มหาสารคาม : ดิสรต์ก้อปปี. 2551.
- Cornell, Joanna A., **Creating Environmental Stewardship** : Evidence from a Community-Base Adult Education Program. Ph.D., Dissertation, George Mason University, 2007. AAT 3255984, ProQuest, 30/01/2551.
- Henson, Phillip William. (2004) **The Skills training outdoor-relation model for Adolescents With conduct problem**: A synthesis for wideness therapy. Ecopsychology and social Competence training. (Online) <http://wwwlib.umi.com/dissertations/fullcit/3114086>. Retrieved January 17, 2005.
- Lillys, Katherine. **Understanding the effects of an environment-based education program on environmental attitude and awareness, social and academic lives of students five years post-program**. Dissertation. Environmental Science: State University of New York college of environmental science and Forestry, 2005.
- Silberman, Mel. **Active Training: A Hand Booh of Thechniques, designs, Case Example, and Tips**. 2nd ed. California: Jossey-Base Pfeiffer, 1998.
- Rothwell, William J. **Beyond Training and Development** : State of Art-Strategies for Human Performance. New York: American Management Association, 1996
- Volk, Trudi L and Cheak, Marie J. (2003) **Online Available**: <http://highbeam.com/journalof>